ΣΠ2.27

Κυριακή 12 Ιουνίου 1994, Ο Φιλελεύθερος

Γράφει: **Π. Παιονίδης**

Για μένα ερεθισμοί είναι τα αδιέξοδα

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Ο Θεόδωρος Στυλιανού είναι μια καταξιωμένη ποιητική φωνή της Κύπρου. Είναι ένας δημιουργός που ξεχωρίζει μέσα στην πνευματική οικογένεια, γιατί κατόρθωσε να ξεπεράσει τον εαυτό του, τα πρώιμα καλημέρα της βιοπάλης από τα εφηβικά του χρόνια.
Η βιογραφία του ποιητή περνά μεταπολεμικές περιπέτειες, αλλά και τους προβληματισμούς του λαού μας,
γι' αυτό και όσα έχει να πει και να μαρτυρήσει, με τον τρόπο που ο ίδιος ξέρει να καταθέτει τις σκέψεις του, προσφέρουν μια ενδιαφέρουσα τομή στη ζωή του τόπου.

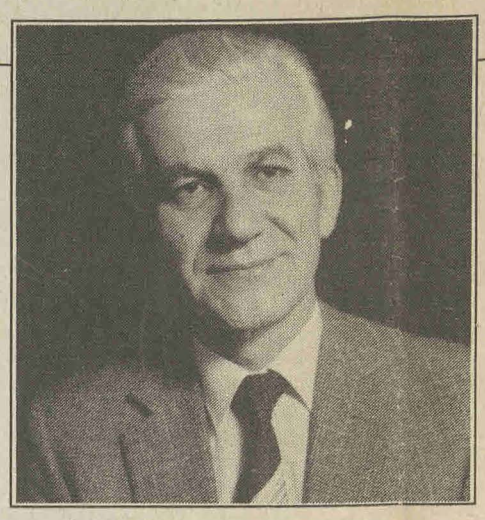

Η συνέντευξη (περίληψη) την οποία πήρε από τον ποιητή ο Πανίκος Παιονίδης:

Π.Π. Αγαπητέ Θεόδωρε, πρόσφατα τιμήθηκες μ' έναν παλιό, καλό σου φίλο, τον Γιώργο Κωνστάντη. Στη σεμνή τελετή έγινε αναφορά στο πρώτο σου ξεκίνημα εκείνα τα χρόνια που βγαίναμε στο ξέφωτο της Ανεξαρτησίας. Θυμάμαι πολύ καλά εκείνη τη συλλογή. Προτείνω να μιλήσουμε για εκείνα τα χρόνια, για το ξεκίνημα σου στο χώρο της ποίησης, που την υπηρετείς 35 χρόνια τώρα με τόση αξιοσύνη.

Θ.Σ. Ναι, θυμάμαι καλά εκείνα τα χρόνια. Μόλις είχες αναλάβει την έκδοση του περιοδικό «Νέα Εποχή» Είχες πάρει στίχους μου από ένα ποίημα και τους χρησιμοποίησες στο εξώφυλλο του περιοδικού. «Τι εδώ πέρα δεν έχει τέλος, το πάλεμα του Διγενή και του Χάρου».

Π.Π. Ήταν γάντι εκείνο το ποίημα για τις μέρες που περνούσε τότε η Κύπρος. «Εδώ ένας άνεμος σαρώνει τα μαρμαρένια αλώνια για να δεχτούν τους νέους αθλητές της πάλης»

Θ.Σ. Εγώ δίνοντας αυτή την αίσθηση του συμβολισμού ήθελα να δώσω μιαν ευθύτερη προσέγγιση στον τιτάνιο αγώνα του λαού μας. Πρέπει όμως να σου πω, ότι ζούμε τότε σ' ένα κλίμα θολούρας. Κι' αυτό οφειλόταν στ' ότι όντας αριστεροί είχαμε μιαν άλλη άποψη όσον αφορά την μεθοδολογία του αγώνα. Η ηγεσία είχε ταχθεί απ' αρχής ενάντια στην ένοπλη επιλογή. Ο ένοπλος αγώνας είχε ξεκινήσει πίσω από τις πλάτες της αριστεράς. Κι άρχισαν να πέφτουν οι πρωτομάχοι. Ημουν, θυμάμαι, στην κηδεία του Μούσκου, ήταν ένας από τους πρώτους, οι Αγγλοι μας έριξαν και δακρυγόνα κι έβλεπα εκεί στην εκκλησία την Ουρανία Κοκκίνου με την Λοιζιά που έκλαγαν με λυγμούς. Κι όπως ακολουθούσαν η μια την άλλη αυτές οι θυσίες παρά το ότι είχαμε αποκλίσεις από την επιλογή, μας οδηγούσαν σ' ένα καθολικότερο κλίμα.

Π.Α. Ήταν αυτά τα πρώτα ερεθίσματα που σ' έσπρωξαν στην ποίηση;

Θ.Σ. Τα ερεθίσματα προϋπήρχαν και προ του 55. Δεν πρέπει να ξεχνούμε, ότι η αριστερά ήταν από τις πρώτες φωνές που μιλούσε για Ένωση. Θυμούμαι τις παρελάσεις της 25ης Μαρτίου με τις Ελληνικές σημαίες και τους αριστερούς να έχουν τον πρώτο λόγο. Το αίτημα της ένωσης το βλέπαμε ταυτισμένο με το αίτημα και της κοινωνικής Ελευθερίας. Κι όταν με ρωτούν για εκείνες τις εποχές κι εγώ λέω, ότι δεν μπορώ να ξεχωρίσω τους εθνικούς από τους κοινωνικούς αγώνες μερικοί μιλούν για βερμπαλισμό. Εγώ όμως δεν διαχώριζα τους δύο αγώνες.

Π.Π. Το πρώτο-πρώτο ποίημα Θεόδωρε πότε το'γραψες; Και πού αναφερόταν στους εθνικούς ή στους κοινωνικούς αγώνες;

Θ.Σ. Πρέπει να πω, ότι στα πρώτα μου ποιητικά ψελλίσματα υπήρχε η ταξική μου τοποθέτηση. Δεν ήταν όμως ποιήματα που ενέδιδαν στη συνθηματολόγηση. Ήθελα να δώσω σ' αυτά έναν τόνο πολύ προσωπικό, έτσι που να μην επαναλαμβάνω άλλες φωνές. Στα ποιήματα τα κοινωνικά υπήρχαν μεγάλες, φοβερές φωνές. Από ένστικτο, ίσως, εγώ ήθελα ν' αποφύγω τις επαναλείψεις. Ήθελα να βγει από μέσα μου ένας λόγος προσωπικός .

Π.Π. Και πυκνός! Αυτό που χαρακτηρίζει την ποίηση σου είναι η πυκνότητα του λόγου, η ελλειπτικότητα του λόγου.

Θ.Σ. Υπάρχουν όμως αφετηρίες και αφετηρίες! Ήταν η εποχή του 55, της οποίας είχε προηγηθεί το Δημοψήφισμα - κι είχα βάλει κι εγώ την υπογραφή μου στην Εκκλησία της Χρυσελεούσης Στροβόλου. Ημουν 18 ίσως τότε... Επαναλαμβάνω όμως κι ίσως να είμαι φορτικός σ' αυτό το σημείο η ένοπλη επιλογή μας είχε προκαλέσει μια τρομερή σύγχυση... Από την αριστερά είχαν γίνει τότε κάποιες βεβιασμένες εκτιμήσεις γι' αυτό τον αγώνα. Δεν είχαμε υπόψη μας την έκταση αυτού του αγώνα, μέχρι πού θα έφτανε. Έγιναν αργότερα κάποιες αναθεωρήσεις ωστόσο η θολούρα παρέμεινε. Η προκατάληψη υπήρχε. Κι εδώ θέλω να μιλήσω για το πώς ο ποιητής συνειδητοποιεί μερικά πράγματα σε δύσκολες ώρες. Βγαίνει ο ποιητής και ψάλλει ένα μεγαλυνάρι γι' αυτά τα παιδιά, γι' αυτούς που θυσιάστηκαν στ' όνομα της ελευθερίας. Κι αν μ' ερωτήσεις σήμερα τι επιλέγω απ' αυτό τον αγώνα, τι δοξάζω είναι αυτούς τους ανθρώπους. Στην πορεία αυτού του αγώνα φυσικά έγιναν οι δολοφονίες αριστερών. Θυμάμαι τις διαδηλώσεις μας. Ήταν βαρύ εκείνο το κλίμα και το αισθάνομαι ακόμα.

Π.Π. Θα'θελα Θεόδωρε να σταθούμε κάπως σ' αυτή την πυκνότητα και ελλειπτικότητα του στίχου σου. Είσαι λιγόλογος με μια τέτοια έννοια, τ' ότι λειτουργείς σαν ένα παγόβουνο, που έχει στο βάθος τον όγκο του. Πάνω βρίσκεται μονάχα μια μύτη. Θα'θελα να πάμε λίγο πίσω στη ζωή σου. Τι είναι εκείνο που σ' έκανε λιτό; Δώσε λίγα στοιχεία από τη ζωή σου.

Θ.Σ. Δεν μπορώ να προσδιορίσω το γιατί. Ίσως αυτό να'χει κάποια σχέση με τον τρόπο που μεγάλωσα. Είχα πάντα το φόβο γι' αυτό που έγραφα. Θα περπατήσει; Θα λέει κάτι;

Π.Π. Ήταν ένα δέος;

Θ.Σ. Πραγματικά ήταν δέος, από τ' οποίο άρχισα ν'απαλλάσσομαι από τη συλλογή του 86 «Επιτρέψατε μου». Το παράξενο είναι, ότι άρχισα με συνθετικότερα ποιήματα μετά όμως, στα ενδιάμεσα της όποιας προσφοράς μου, είχα αυτήν την επιγραμματική διάθεση. Τέτοια είναι η «Επιχωμάτωση». Απ' εκεί και πέρα άρχισε μέσα μου μια διεργασία που μου υπέβαλλε, ότι μπορούσα τις εικόνες μου να τις έδινα πιο απλόχερα, με περισσότερα χρώματα.

Π.Π. Ίσως από την αρχή να στόχευες και προς μια πιο ουσιαστική θεώρηση των πραγμάτων. Δηλαδή ο πυκνός λόγος σε οδηγούσε κατ' ευθείαν στην καρδιά του φαινομένου.

Θ.Σ. Ναι, το έπιασες πιο εύστοχα! Η ουσία ήταν πάντα το πρώτο, το κεντρικό σημείο στο οποίο προσέτρεχα πάντα. Ακόμα και στην καθημερινή μου κουβέντα, όταν θέλω να πω κάτι, θέλω τα επί της ουσίας. Αυτή ήταν πάντα η συνισταμένη της σκέψης μου.

Π.Π. Είναι αυτό πιστεύω που σε οδήγησε σ' αυτή την πολύ επιτυχεμένη στήλη που έχεις καθιερώσει 8δομαδιάτικα, όπου ξέρεις, ότι την κάθε φορά θα δοθεί κάτι ουσιαστικό.

Θ.Σ. Σκέφτομαι αυτά τα κείμενα να τα εκδώσω και ένας από τους τίτλους που έχω υπόψη μου είναι «Λιγόλογα και Περισσόλογα". Μια και κάνεις όμως αναφορά και στα σημειώματα που γράφω θα'θελα να πω κάτι για το λεγόμενο «δάνειο λόγο», το δανεικό λόγο. Τον σεβομαι παρα πολύ, ιδιαίτερα όταν προέρχεται από μεγάλους στοχαστές. Κάθε φορά που χειρίζομαι ένα θέμα, ιδιαίτερα όταν είναι κορυφαίο θέμα, νιώθω την ανάγκη του «δανείου λόγου». Και τον αξιοποιώ κατά τρόπο εποικοδομητικό. Τουλάχιστον έτσι πιστεύω.

Π.Π. Είναι σαν να βρίσκεσαι σε μια συνεχή αναζήτηση συγγενικών ψυχών.

Θ.Σ. Να, για παράδειγμα, θέλω να πω κάτι το καίριο και έρχεται αυτός ο θαυμάσιος ο φιλοσοφημένος Ρίτσος σαν επικουρεία για να μου δώσει θάρρος.

Π.Π. Μια κι έκανες αναφορά στο Ρίτσο τι θα'λεγες, να σταθούμε λίγο σ' αυτό τον μεγάλο. Πρόσεξα, ότι κολυμπάς πολύ μέσα στα ποτάμια του Ριτσικού λόγου. Τι είναι αυτό που σε τραβά συνεχώς στον Ρίτσο, και τον έχεις μπροστά σου συνεχώς και σαν να θέλεις ν' ακουμπίσεις το χέρι σου απάνω του.

Θ.Σ. Ναι είναι μια εκδηλωμένη αγάπη κι ίσως δίνει την εντύπωση, ότι υποτιμώ άλλους ποιητές. Σαν για παράδειγμα τον Ελύτη, τον Σεφέρη, τον Βάρναλη. Η αγάπη μου προς τον Ρίτσο δεν έχει να κάνει ή μάλλον σχετικώς έχει να κάνει με την κοινωνική του τοποθέτηση και τους αγώνες του. Διαβάζοντας τον Ρίτσο διερωτώμαι αν αυτοί που τον διαβάζουν έψαξαν να μάθουν πού γράφτηκε το κάθε ένα βιβλίο του. Ποιος άλλος ποιητής πέρασε τόσες δοκιμασίες; Ο Ρίτσος δεν είναι μόνο ένας ποταμός ποίησης είναι μια ασυνήθιστη περίπτωση πνευματικού ανθρώπου, που έχει τραγικές εμπειρίες...

Π.Π. Έχει τεράστια σημασία η πειθαρχία, που επέβαλλε στον εαυτό του. Γιατί μπορεί ένας να είναι ποταμός και να λειτουργεί σαν ποταμός και να έχει 500 παραποτάμους και να χάνεται το νερό του. Για τον Ρίτσο υπάρχει μια τρομερή δομή, ένας αυτοέλεγχος που κατορθώνει όλες τις εμπειρίες, τα θιώματα να τα μετουσιώνει.

Θ.Σ. Εγώ έχει καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι στον Ρίτσο υπάρχουν και ζουν όλοι οι ποιητές, από τους αρχαίους μέχρι σήμερα. Και δεν μπορείς έναν ποταμό να τον διοχετεύσεις μέσα σε πίδακες. Δεν εκτιμώ τους ανθρώπους που σου λεν «κάποτε μαθήτευσα κι εγώ στον Ρίτσο». Και τι διάβασες; «Το τραγούδι της αδελφής μου». Από το «Τραγούδι όμως της αδελφής μου» μέχρι τα τελευταία, είναι μια ολόκληρη ιστορία. Πόσοι από τους νέους μας έχουν υπόψη τους την «Τέταρτη Διάσταση»; Η κορύφωση του Ρίτσου βρίσκεται στην «Τέταρτη Διάσταση».

Όταν είχα πάει το 63 στη Σοβιετική Ένωση, με ρωτούσαν κάποιοι ποιητές αν είχα υπόψη μου τη «Σονάτα του Σεληνόφωτος». Δεν την είχα υπόψη μου κι εκείνοι τς γνώριζαν.

Π.Π. Η «Σονάτα...» είναι η συλλογή που βραβεύτηκε. Η μόνη που βραβεύτηκε... Όταν ξεκίνησες να γράφεις είχες υπόψη σου τον Ρίτσο;

Θ.Σ.: Εδώ είναι το παράξενο. Η γνωριμία μου με τον Ρίτσο άρχισε μετά... Εγώ τότε, πολύ νέος, διάβαζα Κωνστάντη και έβλεπα τον Κωνστάντη ήδη διαμορφωμένο ποιητή. Εδιάβαζα τον Αχιλλέα... Είχαν αρχίσει πιο μπροστά αυτοί. Ο Θεοδόσης Πιερίδης ήταν όμως από τους βασικότερους που είχα τρυγήσει μέσα στα έργα τους. Ο Τεύκρος Ανθίας! αυτός ήταν ο περίγυρός μου! Και παράλληλα άρχισαν να έρχονται και ο Ρίτσος και ο Βρεττάκος, ο Βάρναλης με το «Φως που καίει». «Έτσι να στέκω θάλασσα, παντοτινέ έρωτά μου με μάτια να σε χαίρουμαι θολά και νάναι τα μελλούμενα στην άπλα σου μπροστά μου». Αυτός είναι ο Βάρναλης. Μεγαλόπνοες φωνές.

Π.Π.: Ένιωσες η πιο συστηματική επαφή σου με τον Ρίτσο να σε άλλαξε κάπως; Τον τρόπο σκέψης και γραφής σου;

Θ.Σ.: Ο Ρίτσος μου 'δωσε το θάρρος της τόλμης. Με ενθάρρυνε. Πόσο απλά και πόσο ωραία τα γράφει ο Ρίτσος, έλεγα. Άρα με τέτοια εφόδια μπορείς να δώσεις κάποια πράγματα! Επίσης κάποιος άλλος μ' επηρέασε πάρα πολύ... Στα δύσκολα χρόνια στην Ελλάδα, όταν εξεδόθη η «Επιθεώρηση Τέχνης» ήρθαν αρκετά τεύχη στην οργάνωση νεολαίας για να διατεθούν κι είχε μέσα μια μετάφραση του Τίτου Πατρίκιου. Παρουσίαζε τον Πάμπλο Νερούντα, τις «Βουνοκορφές του Μάτσου Πίτσου». Έμαθα όλο το κείμενο απ' έξω. Κι αυτό το ποίημα μ' έσπρωξε να γράψω τις «επάλξεις». Ένα από τα πρώτα ποιήματα, που έγραψα για τον αγώνα...

Να επιστρέψω όμως στην ερώτηση σου. Ο Ρίτσος μου έδωσε πρώτα απ' όλα το δώρο της γλώσσας. Αν επισημαίνεις κάποτε στα κείμενα μου, κάποιες λέξεις ασυνήθιστες δεν το κάνω από πόζα. Το κάνω από μιαν έντονη διάθεση να πλουτίσω τη γλώσσα μου όχι αναζητώντας λέξεις δυσνόητες αλλά λέξεις εμπλουτισμένες. Στον Ρίτσο υπάρχει μια γλωσσική ευγένεια. Είναι πλουσιότατη η γλώσσα στον Ρίτσο. Και στο Σεφέρη είναι θαυμάσια η γλώσσα, αλλά και στον Ελύτη. Και τον Βάρναλη!

Π.Π.: Πράγματι αυτοί οι μεγάλοι ποιητές σε γοητεύουν κυρίως με τη γλώσσα. Σε βλέπω αυτή τη στιγμή να ασκείσαι μ' ένα πάθος στα θέματα της γλώσσας. Και σε χαίρομαι ιδιαίτερα όταν κονταροχτυπίεσαι με γλωσσολόγους, καθηγητές Πανεπιστημίων πάνω σε καθαρά γλωσσικά θέματα.

Θ.Σ. Το πάθος μου για τη γλώσσα θα με πάρει μέχρι το θάνατο μου. Θέλω να σου πω, ότι σπαταλώ πολλές ώρες με τα λεξικά! ... Στα κείμενα που γράφω μπορεί να ξαναγράψω ένα ολόκληρο ποίημα για μια λέξη. Δεν θέλω να διορθώσω μέσα στο κείμενο τη λέξη. Αντιγράφοντας το ποίημα έχω την αίσθηση, ότι σάμπως και κτίζεις και παίρνεις το σουβά και περνάς ένα δεύτερο χέρι από πάνω. Έστω κι αν ο στίχος είναι ολοκληρωμένος. Και τον βλέπεις να «εκλιπαρεί» πιο καθαρός. Αυτή την έννοια δίνω στην αντιγραφή. Για μια λέξη αντέγραψα πολλές φορές ποιήματα.

Π.Π.: Ποιοι ερεθισμοί μπαίνουν απ' ευθείας μέσα στο ποιητικό αισθητήριό σου; Άπειροι είναι την κάθε μέρα οι ερεθισμοί, ποιοι είναι εκείνοι που σπάζουν το φράγμα και περνούν;

Θ.Σ.: Για μένα οι ερεθισμοί είναι τα αδιέξοδα! Τα αδιέξοδα παίζουν πάντα καθοριστικό ρόλο στη γραφή μου. Προσωπικά αδιέξοδα, που κατ' επέκταση γίνονται κοινωνικά αδιέξοδα. Η ποίησή μου είναι πάντα ποίηση αδιεξόδων. Δεν γεννιέται από μια ρομαντική διάθεση... Για παράδειγμα με απασχολεί ένα ποίημα, ένας τίτλος «Παρακαμπτήριος». Οι παρακαμπτήριοι στη ζωή μας παίζουν καθοριστικό ρόλο. Θα έλεγα, μπορεί να μην είναι η λύση... Σε μια στιγμή αναβρασμού ψυχής, λες «να πάρω αυτό το δρόμο» και βλέπεις ξαφνικά, ότι αυτός ο παρακαμπτήριος είναι σωτήριος.

Π.Π.: Έδωσες ένα κλειδί εδώ που τα λέμε, λέγοντας, ότι η ποίηση σου είναι ποίηση αδιεξόδων. Ποια ήταν τα αδιέξοδα στη συλλογή σου «Ένα και πολλά δέντρα»;

Θ.Σ.: Τα αδιέξοδα τότε ήταν το μεταλυρικό κλίμα. Επρόκειτο για συλλογή του '64.

Π.Π.: Σε προσωπικό κλίμα ήθελα να δω το αδιέξοδο. Αυτό που λες είναι το κοινωνικό, εθνικό αδιέξοδο.

Θ.Σ. : Ήταν γενικά πολύ βαρύ τότε το κλίμα. Αν ξαναδείς τα ποιήματα μου εκείνα είναι ο μισεμός του οράματος. Και στα νέα μου ποιήματα θα δεις τώρα το μισεμό του παγκοσμίου οράματος. Προσωπικά ποιήματα θα βρεις περισσότερο στα επιγραμματικά μου.

Από την αμέσως επόμενη συλλογή «Την επιχωμάτωση», θα σου δώσω ένα παράδειγμα:

«Μη σας γελά το βλέμμα του, αδιάφορο τάχατες και αμέτοχο, πάντα ονειρεύεται ξαφαντώματα σ' αναστάσιμους χώρους. Μη σας γελά το βλέμμα του, χρόνια περιμένει μιαν απόσβεση».

Εδώ σ' αυτό το κλίμα της «Επιχωμάτωσης», που είναι του '72, τα πλείστα είναι των ένδον.

Στην καινούργια συλλογή θα υπάρχουν περισσότερα ποιήματα εκ των ένδον. Πέρα της περιρρέουσας ατμόσφαιρας. Πέρα από το μισεμό του παγκόσμιου οράματος, που δεν θέλω να τον βλέπω σαν μισεμό. Στα ποιήματά μου κρύβω μιαν ελπίδα.

Για κάτι άλλο όμως που θέλω να μιλήσουμε είναι η στάση μου, η γενικότερη μου στάση, πάνω στο θέμα γυναίκα. Βλέπω τη γυναίκα μ' ένα ρομαντισμό. Έχω αρκετά τέτοια ποιήματα.

Π.Π. Θυμάμαι τη σαραντάρα σου!

Θ.Σ. Αυτό είναι στο «Ένα και πολλά δέντρα». Περισσότερα για τη γυναίκα έχω στο «Επιτρέψατε μου».

Π.Π. Δηλαδή τι είναι για σένα η γυναίκα;

Θ.Σ. Αυτό να το αφήσω στα ενδόμυχα. Εξιδανικεύω τη γυναίκα, πάντα την εξιδανικεύω. Έγραψα κάποτε ποίημα για τη γυναίκα της τελευταίας υποστάθμης. Μπορεί γύρω από αυτό να με έχουν επηρεάσει κάποια γραφτά γύρω από τη γυναίκα. Για παράδειγμα ο Σίλλερ, εκεί που λέει «τιμάτε τις γυναίκες, στολίζουν με ουράνιες γιρλάντες το γεμάτο αγκάθια μονοπάτι της ζωής».

Δεν μπορώ να βλέπω τη γυναίκα να εξευτελίζεται στα εξώφυλλα περιοδικών... Η γυναίκα πρέπει να μάθει να προστατεύει κάποιες από τις ομορφιές της.

Π.Π. Δηλαδή ένα κομμάτι μέσα σου παρέμεινε ατόφιο, παρθένο... Αλλά ας προχωρήσουμε. Να πάρουμε το θέμα των διαψεύσεων. Πόσο σ' έχει επηρεάσει αυτός ο σεισμός, που ακολουθεί την περίοδο των μεγάλων αλλαγών;

Θ.Σ. Αυτός ο σεισμός άρχισε με κάποια προσεισμικά, με προειδοποιήσεις. Βλέπεις αυτό το καράβι που ξεκίνησε ν' αλλάξει τον κόσμο ξαφνικά, άρχισε να βάζει νερά. Και διερωτάσαι μήπως και δεν ήταν κατάλληλο αυτό το καράβι γι' αυτό το ταξίδι. Έχεις υπόψη σου το ταξίδι του Αρχάγγελου του Βρεττάκου; Ήταν ένα από τα πιο προφητικά... αλλά παρ' όλα αυτά, έπρεπε να γίνει το ταξίδι του Αρχάγγελου!

Φαίνεται, ότι παρ' όλη την απογοήτευση, αυτό που με κρατά είναι το ότι αυτά τα χρόνια που πέρασαν, δεν πήγαν χαμένα. Δεν συμφωνώ μ' εκείνους που λεν ότι η κατάρρευση του Σοσιαλισμού σημαδεύει το τέλος.

Π.Π.: Εκείνο που έγινε σημάδευσε το τέλος της ξύλινης γλώσσας. Διότι ο εικοστός αιώνας είναι ο αιώνας όπου εγκεφαλικά ο άνθρωπος οδηγήθηκε σ' ένα τέτοιο σημείο, που νόμισε, ότι μπορούσε να ρυθμίσει τα πάντα. Απλώς, εγκεφαλικά, να ρυθμιστεί αυτός ο πλούτος, η ποικιλία της ζωής.

Θ.Σ. Πάντως το σχήμα του σοσιαλιστικού οράματος ήταν μια αναγκαιότητα της ζωής. Υπήρχε μια φοβερή κοινωνική αδικία η οποία θάπρεπε να αντιμετωπιστεί. Κι έγιναν, πρέπει να πούμε, κατακτήσεις. Δεν μπορούμε να διαγράψουμε όλους αυτούς τους αγώνες. Η ζωή όμως έχει συνέχεια! Τα προβλήματα υπάρχουν, τα 36 εκατομμύρια άνεργοι στην Ευρώπη είναι ένα γεγονός... Και πρέπει να σου πω, ότι θα δεις κάποιες πινελιές αισιοδοξίας σε πρόσφατα κείμενά μου.

Κάποτε για να δυναμώσω την πίστη μου σε κάποια πράγματα στον άνθρωπο καταφεύγω σε κάποια διαβάσματα.

«Φίλε των δύσκολων της νιότης ημερών, η μέρα που έφυγε για μας δεν είναι ξένη». Είναι του ποιητή Αλεξάντερ Τβαρντόφσκι. Δεν μπορούμε να διαγράψουμε τα πάντα. Μπορούμε να πούμε, ότι επειδή η Γαλλική Επανάσταση δεν είχε συνέχεια, δεν ήταν μια ώθηση;

Π.Π.: Πώς βλέπεις Θεόδωρε μέσα σ' αυτή τη σύγχυση το ρόλο του πνευματικού ανθρώπου; Το λεγόμενο πνευματικό μέτωπο, όπου εντάσσω όλους τους προβληματιζόμενους. Βλέπεις τη σκέψη να συμπορεύεται με την ένταση των προβλημάτων και της ζωής μας;

Θ.Σ.: Η θέση του πνευματικού ανθρώπου στις σημερινές καταστάσεις είναι πολύ δύσκολη. Τι να πει; Παρ' όλα αυτά, όμως, χρειάζεται κάποιο θάρρος. Κάποιοι να θέσουν τον δάκτυλον επί τον τύπο των ήλων. Περιμένεις να ακούσεις μια φωνή, να δεις ένα κείμενο που να θέλει να χαράξει μια γραμμή, να δώσει μια άλλη προσέγγιση. Και ακούς στη διαπασών τις άλλες φωνές. Ανένδοτος αγώνας, καμιά προοπτική, καλός Τούρκος ο νεκρός Τούρκος...

Π.Π.: Μήπως υπάρχει μια δειλία; Μια ανημποριά;

Θ.Σ. Δεν θέλω να το πω ανημποριά. Είναι αυτό που το μεταφέρουμε μέσα μας διαχρονικά και δεν τολμούμε κάπου να το παραδεχτούμε. Είναι οι ευαισθησίες μας που δεν μπορούμε να τις απαλλαγούμε. Με προβληματίζει κι εμένα αυτό το πράγμα. Πάρα πολύ μάλιστα.

Π.Π. Κάποτε, θυμάμαι, στη δεκαετία του 60 μέσα στα χρόνια της κρίσης, μετά το 63, βγήκαν ποιητικές φωνές και μίλησαν. Βλέπεις δηλαδή τότε τον ποιητή σ' ένα προχωρημένο φυλάκιο, να βρίσκεται σε μια εγρήγορση, σε μια επαγρύπνηση. Δεν νομίζεις, ότι τώρα υπάρχει πολύ αναμάσημα;

Θ.Σ.: Υπάρχει. Και το αναμάσημα είναι το δώρο για τις μετριότητες. Και πρέπει να το πούμε. Είμαστε μάρτυρες ενός κράματος συμβιβασμών. Κάπου φοβάται ο άνθρωπός μας. Φοβάται ψυχικά, φοβάται συναισθηματικά. Δεν ανοίγει το στόμα του.

Βλέπω τις πολιτικές καταστάσεις κι εδώ και στην Ελλάδα. Γιατί όταν αρχίζεις να μιλάς και βλέπει ο άλλος μια συμβιβαστική φόρμουλα στα λεγόμενα σου, πού πάμε;